

De gemeente Scherpenzeel heeft een EPR-beheerplan opgesteld en daarmee ook gezorgd voor een vast budget voor de beheersing van eikenprocessierups in de gemeente. Nu kan de gemeente inzetten op langetermijncontracten met een aannemende partij, maar ook op langetermijnmaatregelen voor meer biodiversiteit.

Auteur: Karlijn Raats

‘Ons EPR-beheerplan werpt al vruchten af’

Goed onderbouwd verhaal met voldoende budget leidt tot stabiel EPR-beheer zonder onvoorziene kosten

Jan Boertjes kwam in december 2006 bij de gemeente Scherpenzeel werken als technisch beleidsmedewerker groen en ETT'er. In het voorjaar van 2007 kreeg de gemeente in enkele lanen last van EPR. 'Wij hadden er nog geen verstand van, zoals niemand toen. We hebben ze als plaagdieren bestreden en weggebrand', vertelt Boertjes. 'Omdat we dachten dat ze wel jaarlijks zouden terugkeren, zijn we in 2008 overstapt op het biologische preventieve middel Bt (*Bacillus thuringiensis*). Daardoor hoefden we in de jaren die daarop volgden meestal niet curatief te bestrijden. In het buitengebied lieten we de natuur zijn gang gaan. Er was ook nog niet zoveel aandacht voor. Tot en met 2018 hebben we het gered met preventieve behandelingen.'

Geen monocultuur

Boertjes begon in 2007 ook met het diversifiëren van het bomenbestand. 'De gemeente had destijds nog geen beheersysteem. We kregen geld van de gemeenteraad en konden toen

alle bomen inventariseren en in een beheersysteem zetten. Dat was het startschot voor planmatig boombeheer. We zagen ineens dat bijna vijftig procent van het bomenbestand uit eiken bestond en realiseerden ons dat we dat percentage moesten terugbrengen. We stapten af van de monocultuur. In 2014 en 2015 schaalden we dit op en gingen we werken met een laanbomenherstelplan. Waar bomen uitvielen, plantten we berken, esdoorns, beuken, lindes en soms een eik, maar vooral van alles door elkaar. Daar kregen we toen commentaar op van burgers, maar door voortschrijdend inzicht bij iedereen oogsten we er nu alleen maar lof mee.'

Koe bij de horens

Maar door de voorjaarsstorm van 2019 kwamen in Scherpenzeel, net als in veel andere gemeenten, heel wat mensen in aanraking met de brandharen van de eikenprocessierups. Na de landelijke bijeenkomst eikenprocessierups in Ede, georganiseerd door het Platform

Processierups in opdracht van het ministerie van LNV, besloot Boertjes de koe bij de horens te vatten en onderzoek te doen om tot een gedegen EPR-beheerplan te komen. 'Ik had in 2011 eigenlijk al een soort EPR-beheerplan geschreven', vertelt Boertjes. 'Daarvoor hebben we in de gemeente de risico's geïnventariseerd. We markeerden alle eiken als gevoelige beplanting. Daar legden we een kaart overheen met de locaties waar veel mensen komen. Op basis daarvan maakten we een risicoberekening en besloten we om alleen op gevoelige locaties preventief bestrijden met Bt. Het luistert namelijk nauw bij preventief bestrijden: het moet binnen een bepaald tijdsbestek, het mag niet te hard waaien en niet regenen, het eikenblad moet ver genoeg uitgelopen zijn en de rupsen mogen nog geen brandharen hebben. Als er later op gevoelige plaatsen nog EPR met brandharen in nesten zitten, laten we ze alleen bij overlast wegzuigen. Zowel de preventieve als de curatieve bestrijding wordt uitgevoerd door de Nationale Bomenbank.'

Langetermijnplanning

Het beheerplan uit 2011 werd in 2019 geactualiseerd tot een meersporenbeleid. Daarin was meer aandacht voor communicatie, biodiversiteit en het creëren van gunstige omstandigheden voor natuurlijke vijanden. 'Het oude EPR-beheerplan was feitelijk gericht op kortetermijnbeheer. Het bijgestelde plan bevat ook allerlei langetermijnmaatregelen, want het opbouwen van biodiversiteit duurt jaren', aldus Boertjes. 'Maar dat is geen probleem, want we hebben een lange adem. Wij werken liever niet ad hoc, maar volgens een plan.'

In het najaar van 2019 werd het nieuwe EPR-beheerplan vastgesteld. In de jaren daarvoor had de afdeling een budget van 10.500 euro om de EPR-overlast te beheersen. Dat bedrag werd met het geactualiseerde EPR-beheerplan opgeschroefd naar 30.000 euro. Boertjes: 'Daar kunnen we het beheerplan prima mee uitvoeren.'

Voorlichting aan de burger

Een belangrijke pijler in het EPR-beheerplan is voorlichting. 'Daardoor krijg je niet alleen draagvlak voor het beheerplan; mensen gaan ook actief ondersteunen. Een werkgroep van vrijwilligers hangt overal nestkastjes op. De lokale weidevogelvereniging heeft veel contact met de agrarische natuurvereniging. We willen namelijk ook akkerranden langs eiken inzaaien met kruidenrijke mengsels. We hadden relatief veel gazon rond eiken; dat maaien we in de zomer niet meer. Een bijkomend voordeel van lang gras is dat mensen minder gauw door het gras naar de eiken lopen of eronder gaan zitten. Uit de buurt van eiken blijven, dat is één van onze adviezen. Onze boodschap: EPR is vervelend, maar als je er goed mee omgaat, heb je er waarschijnlijk minder last van. Tenzij de brandharen bij stormachtig weer letterlijk komen aanwaaien.'

Natuurlijke balans

Met het ophangen van nestkastjes ben je er nog niet, zegt Boertjes. 'We moeten gunstige omstandigheden creëren voor de natuurlijke vijanden van de eikenprocessierups. Kruidenrijke bermen, meer struwelen, nestkastjes in de buurt van eiken, kleine bosjes. Daar wordt nu vol op ingezet. Dit jaar schroeven we de preventieve bestrijding voor het eerst wat terug. Dat kan vooral op locaties waar we hebben gewerkt aan het vergroten van de populatie natuurlijke vijanden', aldus

Boertjes. 'Daar viel de overlast in 2020 al mee, dus we voorzien dat we de preventieve bestrijding steeds meer kunnen beperken. De oplossing is in onze optiek een natuurlijke, biologische balans.'

Geen verrassingen

Henk van Eldik is projectleider bij Tree-o-Logic. Dit adviesbureau heeft een EPR-registratietool ontwikkeld. Hiermee hebben beheerders dankzij registratie en dashboards optimaal inzicht in de processen rondom EPR-beheer. Ook wordt er gewerkt aan een EPR-beheerplan voor meerdere klanten, zoals Waterschap Vallei en Veluwe en de gemeente Meppel. 'Vanaf 2019 streven we ernaar om klanten iets te kunnen aanbieden waarmee ze meer grip krijgen op de EPR-beheersing. Sinds het "rampjaar" 2019 is de aandacht hiervoor in den lande ineens toegenomen. De plotselinge ernstige overlast en de druk die boomeigenaren voelden om in actie te komen vanwege de impact van EPR op de volksgezondheid, drukten dat jaar extreem zwaar op de jaarbudgetten. Het werd ineens heel belangrijk om de toegepaste werkwijze en de besteding van de gelden te analyseren. Gemeenten wilden niet meer voor verrassingen komen te staan en met onvoorziene kosten worden geconfronteerd. Vanwege de impact op de volksgezondheid is het probleem van EPR-overlast zo groot dat het apart behandeld moet worden. Dit pleit voor een goed beheerplan en goede analysemogelijkheden.'

Registratie, de sleutel tot een goed plan

Om structureel geld vrij te maken voor EPR-beheer, ontcom je er niet aan om volgens een bepaald plan te werken en daar geld voor te reserveren. De businessintelligence-tool Treeasset van Tree-o-Logic geeft in één oogopslag inzicht in alle actuele groene data. Hierin is een speciale EPR-module ontwikkeld. De tool kan per klant op maat gebouwd worden op basis van de gewenste beheerkeuzes. 'Wij bieden hierbij maatwerk, bijvoorbeeld op basis van het EPR-protocol. Treeasset helpt bij het registreren van alles wat er bij klanten gebeurt rondom EPR, om op basis daarvan analyses en beleids- of beheerkeuzes te maken', zegt Van Eldik. 'Aan goede registratie ontbrak het nog weleens, de afgelopen jaren. Er werd veel ad hoc gewerkt en weinig eenduidig geregistreerd. Veel boombeheerders kunnen nog wel laten zien waar eiken staan en waar bijvoorbeeld preventief behandeld is, maar de cijfers over de plaagdruk en bestrijding

Jan Boertjes

Henk van Eldik bestudeert de risicoanalysekaart van Meppel in het managementsysteem Treeasset van Tree-o-Logic. 'Goed beheer begint bij goede registratie van de gegevens.'

'We hebben een lange adem: biologische balans is dé oplossing'

per locatie hebben ze vaak niet op orde. Die cijfers zijn belangrijk om te kunnen analyseren of de gekozen aanpak heeft gewerkt. Bovendien helpen ze om het plan van aanpak rondom EPR te verbeteren. Je kunt je verhaal voor de politiek en de burgers ermee onderbouwen, en uitleggen hoe de plaagdruk op een bepaalde locatie zich verhoudt tot de toegepaste bestrijdingsmethode. Ook kun je laten zien in hoeverre er al effect is van bijvoorbeeld natuurlijke bestrijding.'

Advies

Naast het leveren van de BI-tool Treeasset adviseert Tree-o-Logic gemeenten op het gebied van EPR. Het advies is vaak gebaseerd op de landelijke leidraad beheersing eikenprocessierups. Van Eldik: 'In de landelijke leidraad staat keurig voorgeschreven welke methoden je in welke situatie kunt toepassen bij EPR-overlast. Centraal in ons advies staat de risicoanalyse. We gaan na waar eiken staan, hoe groot de plaagdruk in het verleden was, waar de meldingsdruk hoog is, hoe de locatie van de boom gebruikt wordt enzovoort. Op basis van de risicoanalyse kan worden bepaald welke methode het beste kan worden ingezet op een bepaalde locatie. Dit is vooral gericht op de korte termijn, dus preventieve en curatieve bestrijding. We adviseren altijd om te werken aan de biodiversiteit in de omgeving en meer diversiteit toe te passen bij nieuwe aanplant en

herplant. Hier ligt de sleutel voor de langere termijn. Op dit moment zien we nog de positieve effecten van het toepassen van Bt; daarmee kun je veel plaagdruk op korte termijn wegnemen. Het blijft echter een bestrijdingsmiddel dat helaas ook negatieve gevolgen heeft voor andere insecten in de natuur. Dit geldt overigens ook voor de bestrijding met nematoden. We horen over het algemeen dat die minder effectief is dan met Bt.'

Het bevorderen van biodiversiteit en daarmee natuurlijke bestrijding is langetermijndenken, volgens Van Eldik. 'Maar wij zien kansen en ruimte om het tempo op te schroeven, zodat preventieve bestrijding binnen een jaar of vijf kan worden afgebouwd. Of zelfs al eerder!' Van Eldik benadrukt dat de wil en de mogelijkheden er dan wel moeten zijn. 'Natuurlijke bestrijding werkt niet als je een paar zakjes bermmengsel uitstrooit. Je moet dit in het grotere geheel zien door de hele omgeving bij de oplossing te betrekken. Trek gezamenlijk op met particulieren, landgoedeigenaren, buurgemeenten, provincies, waterschappen en agrariërs. De eikenprocessierups en -vlinder stoppen ook niet aan het uiteinde van een tak of bij de gemeentegrens.'

'Natuurlijke bestrijding werkt niet als je een paar zakjes bermmengsel uitstrooit'

